

Некалькі слоў ад аўтара	5
Нарыс Паўночнае Беларусі	7
Шляхціц Завальня	19
Апавяданне першае	27
Пра чарнакніжніка і пра цмока, што вылупіўся з яйка, знесенага пеўнем	29
Апавяданне другое	53
Зухаватыя ўчынкi	55
Апавяданне трэцяе	73
Вужачая Карона	75
Апавяданне чацвёртае	83
Ваўкалак	89
Успамiны пра наведванне роднага краю	101
Полацак	107
Рыбак Родзька	113
Кавалёва Аўгiня	126
Апавяданне пятае	131
Радзімы знак на вуснах	133
Сляпы Францішак	144
Апавяданне шостае	149
Плачка	151
Сын Буры	163
Бура	167
Арганісты з Расонаў	174
Апавяданне сёмае	177
Вогненныя Духi	179

Кущя.....	197
Думкі самотніка.....	200
Госці ў хаце Завальні.....	205
Твардоўскі і вучань.....	207
Апавяданне восьмае.....	211
Белая Сарока.....	212
Апавяданне дзявятае.....	227
Пакутны Дух.....	229
Вечар перад Новым годам.....	235
Апавяданне дзясятае.....	239
Валасы, якія крычаць на галаве.....	241
Цыган Базыль.....	262
Апавяданне адзінаццатае.....	269
Жабер-травя.....	271
Яснасць на небе.....	278
Таварыш у падарожжы.....	280
Рада.....	289
Падарожныя.....	293
Апавяданне дванаццатае.....	295
Стагадовы стары і Чорны Госць.....	297
Апавяданне трынаццатае.....	309
Чараўнік ад прыроды і кот Варгін.....	311
Апавяданне чатырнаццатае.....	325
Дзіўны кій.....	326
Гаспадарчыя клопаты.....	334
Арганісты Андрэй.....	336
Ад'езд.....	339
Каментары.....	342

НЕКАЛЬКІ СЛОЎ АД АЎТАРА

Сярод беларускага людз захоўваюцца яшчэ і цяпер асобныя паданні даўніх часоў, якія, пераходзячы з вуснаў у вусны, зрабіліся такія ж цьмяныя, як і міфалогія старажытных народаў. Жыхары гэтага краю, а менавіта Полацкага, Невельскага і Себежскага паветаў, спрадвеку зазнаючы пакуты, зусім змяніліся характарам; на іх тварах заўсёды адбіты нейкі смутак і змрочная задумлівасць. У іх фантазіях увесь час снуюць незвычайныя духі, якія, аднак, служачь злым панам, чараўнікам і ўсім іхнім непрыяцелям.

Я нарадзіўся там і вырас, іхнія скаргі і журботныя апавяданні, як гоман дзікіх лясоў, навявалі на мяне заўсёды змрочныя думкі і з дзяцінства былі маёй адзінай марай.

Асобныя з гэтых родных успамінаў я прыгадаў у баладах; гэта быў мой самотны напеў. Балады былі пачаткам таго, пра што я меў намер сказаць падрабязней. Гэта ў чалавечай натуре — ад песні пераходзім да апавядання пра тое, што нас найбольш займае. Павінны выйсці адзін за адным шэсць¹ томікаў гэтых аповесцяў, якія малююць пераважна мясціны Паўночнае Беларусі, бо гэты куток зямлі заўсёды выклікае ў мяне наймілейшы ўспамін.

Я не пераймаю формаў, якія ўжывалі пісьменнікі англійскія, нямецкія або французскія; лічу, што чужаземны строй не будзе пасаваць жыхарам Беларусі, бо не ўласціва

ім балбатлівасць іншых народаў. Узяў я форму з самое прыроды. Сірата штодзённа наракае на сваю нядолю, апавядае пра розныя пакуты, якія ён мусіў зазнаць на гэтым свеце, і ўсе яго скаргі на працягу ўсяго жыцця зліваюцца ў адну аповесць, хоць ён і не думаў сёння пра тое, што будзе апавядаць заўтра.

Пецярбург,
1844, 8 верасня

Ян Баршчэўскі

ШЛЯХЦІЦ ЗАВАЛЬНЯ

Дзядзька мой пан Завальня, досыць заможны шляхціц на загродзе¹, жыў у паўночным і дзікім баку Беларусі; яго сядзіба стаяла ў чароўнай мясціне; на поўнач паблізу жылля — Нешчарда, велізарнае возера нахштальт марское затокі; калі ўсходзіцца вецер, ад возера плыве роўны шум і відаць праз вакно, як пакрытыя пенаю хвалі падымаюць угору і зноў кідаюць уніз рыбацкія лодкі. На поўдзень — нізіны зелянеюць кустамі лазы, дзе-нідзе ўзгоркі, парослыя бярозамі і ліпамі, на захад — разлогія лугавіны, і рэчка бяжыць з усходу, пераразаючы гэтыя ваколіцы, уліваецца ў Нешчарду. Вясна там надзвычай прыгожая, калі па лугах разліецца вада, і ў паветры над возерам і ў лясах зазвіняць галасы птушак, што вяртаюцца з выраю.

Пан Завальня любіў прыроду, найбольшай прыемнасцю для яго было садзіць дрэвы, і таму, хоць дом яго стаяў на гары, за паўвярсты нельга яго ўбачыць, бо быў з усіх бакоў прыкрыты лесам, толькі рыбакам, што плавалі па возеры, адкрывалася ўся пабудова. Ён таксама меў прыроджаную душу паэта, і хоць сам не пісаў ні прозай, ні вершам, але кожнае апавяданне пра разбойнікаў, герояў, пра чары і цуды надзвычай яго займала, і кожную ноч ён засынаў не іначай, як слухаючы чарадзейныя гісторыі; таму ўжо было звычайным, што, пакуль ён не засне, хто-небудзь з чэлядзі мусіў апавядаць яму якую народную аповесць,

і ён слухаў цярпліва, хоць бы адна і тая ж гісторыя паўтаралася некалькі дзясяткаў разоў. Калі хто прыязджаў да яго, маючы якую патрэбу, які-небудзь падарожны ці квестар², ён найласкавей яго прымаў, частаваў, пакідаў начаваць і выконваў усе жаданні, ўзнагароджваў, абы толькі той распавёў яму якую казку, асабліва ўвосень, калі ночы доўгія; той госць быў для яго наймілейшы, які меў у запасе найбольш гісторый, розных здарэнняў іказакаў.

Калі я прыехаў да яго, ён быў вельмі мне рады, распытваў пра шаноўных людзей, у якіх я праслужыў столькі гадоў, апавядаў пра сваю гаспадарку, пра бярозы, ліпы і клёны, якія шырока распасцёрлі свае галіны над дахам. Некаторых суседзяў хваліў, іншых жа ганіў, што яны займаліся толькі сабакамі, конскім гандлем і паляваннем. Нарэшце, пасля доўгае размовы пра сёе ды тое, кажа мне:

— Ты чалавек вучоны, хадзіў у езуіцкую школу, чытаў многа кніжак, гутарыў з вучонымі людзьмі, павінен ведаць шмат разнастайных гісторый, сёння ўвечары раскажы мне што-небудзь цікавае.

Дык я пачаў прыгадваць, чым бы пахваліцца; я нічога не чытаў, апрача гісторыкаў і класікаў; гісторыя народаў — не займальная рэч для таго, каго не цікавяць тэатр свету і асобы, што граюць розныя сцэны. Для майго дзядзькі адзінай гісторыяй была Біблія, са свецкіх жа паданняў ён дзесьці вычытаў, што Аляксандар Македонскі, прагнучы даведацца пра вышыню неба і глыбіню мора, лятаў на грыфах і апускаўся на дно акіяна³; і такая чалавечая смеласць дзядзьку здзіўляла і займала. Трэба было і мне распавесці што-небудзь падобнае, таму вырашыў пачаць з «Адысеі» Гамера, бо ў гэтай паэме поўна чараў і дзіваў, як і ў нашых асобных народных апавесцях.

там далі ім вячэру; пасля яе сёй-той з іх прыйшоў у пакой да майго дзядзькі, ён даў ім яшчэ па кілішку гарэлкі, пасадзіў падарожных каля сябе і ўлёгся ў пасцель з намерам, аднак, слухаць казкі. Сабраліся дамовыя людзі, і я сеў паблізу, з вялікай цікавасцю жадаючы пачуць новыя яшчэ для мяне народныя аповесці.

AND THE BATTLE
BEGINS

Анаваранте
Другое